

IREIDENTISMUS: TRADIČNÍ A NOVÁ DIMENZE HROZBY PRO ČESKOU REPUBLIKU*

IRREIDENTISM: TRADITIONAL AND NEW DIMENSION OF THREAT FOR THE CZECH REPUBLIC

Miroslav MAREŠ*

Abstrakt

Tento článek se zabývá hrozbou ireidentismu v České republice převážně ze srovnávací historické perspektivy. Analyzuje současnou situaci a možný budoucí vývoj územních nároků týkajících se České republiky. Definiuje pojem ireidentismus a jeho rozsah. Popisuje ohrožení ireidentismem v České republice v první polovině 20. století. Současné hrozby jsou konceptualizovány (nový rozměr tradiční hrozby s přímým napojením na území České republiky, nový rozměr tradiční hrozby v oblasti regionální bezpečnostního prostředí a nové formy ireidentistických hrozeb). Autor dospívá k závěru, že podstata ireidentistického ohrožení se změnila – ze „silné“ bezpečnostní hrozby na „slabou“ bezpečnostní hrozbu, nicméně v budoucnu se může potenciální riziko některých forem ireidentismu oproti dnešku opět zvýšit.

Abstract

This article deals with the threat of irredentism for the Czech Republic, mostly from the comparative historical perspective. It analyses contemporary situation and possible future development of territorial claims in relation to the Czech Republic. It defines the term irredentism and its dimensions. The irredentist threats for the Czech Republic in the first half of the 20 century are described. Contemporary threats are conceptualized (new dimension of traditional threats with direct connection to the Czech territory, new dimension of traditional threats in regional security environment and new forms of irredentist threats). Author comes to conclusion that the substance of irredentist threat has been changed – from “hard security” threat to “weak security” threat, however, in the future can be the risk potential of some forms of irredentism again higher than today.

Klíčová slova

Iredentismus, Česká republika, východní střední Evropa, hrozby, extremismus, polovojské jednotky.

Keywords

Irredentism, Czech Republic, East Central Europe, threats, extremism, paramilitary units.

ÚVOD

Iredentismus v minulosti představoval zásadní hrozbu pro bezpečnost Československa, zvláště ve spojení s nedemokratickými politickými hnutími a cizími politickými režimy. Problémy s ireidentismem nabyly i vojenského rozměru. V současnosti získaly tradiční ireidentismy díky

* E-mail: mmares@fss.muni.cz

Tento příspěvek byl zpracován za podpory Grantové agentury České republiky v rámci řešení projektu GAČR GA407/09/0100 „Soudobý paramilitarismus v České republice v kontextu transnacionálních vývojových trendů politického násilí v Evropě“.

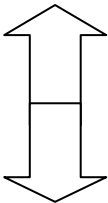
politickému vývoji regionu takovou dimenzi, která nepředstavuje relevantní hrozbu pro celkovou stabilitu a bezpečnost státu, díky vazbám na jiné bezpečnostní hrozby (především extremismus) je však v některých případech sekuritizována i ze strany státních institucí ČR. V geopolitickém okolí ČR přitom není tradiční iredentismus zcela eliminován a za určitých okolností představuje nebo může znamenat výzvu pro českou diplomacii a bezpečnostní politiku. V střednědobé a dlouhodobé perspektivě současně mohou pro ČR vyvstat i nové iredentistické hrozby. Ze všech výše uvedených důvodů je analýza hrozeb a rizik, které z tradičních i nových forem iredentismu pro ČR vyplývají, relevantním tématem bezpečnostněstrategického výzkumu.

VYMEZENÍ IREIDENTISMU

Pojem iredentismus pochází z italského slova *irredenta* (neosvobozený) a původně se vztahoval k úsilí o sjednocení Itálii v jednom státě v 19. století (Ambrosio 2001: 1–2). Postupně se vžil pro označení všech činností a snah o to, aby bylo určité území připojeno k většímu celku, přičemž tento větší celek je obýván a dominantně spravován rasově, národnostně¹ či nábožensky homogenním obyvatelstvem a na území, které má být připojeno, se nachází (nebo opětovně mají nacházet²) příslušníci stejné rasy, národa či náboženství začlenění do jiného většího celku, v němž nemají dominantní pozici. Podle Hanse Kornprobsta iredentisté usilují o sjednocení státních a národních hranic, přičemž je možné rozdělit iredentismy podle toho, zda nárokují celé území jiného státu (např. rumunští iredentisté vůči Moldávii) nebo pouze jeho část – např. irští iredentisté pouze Ulster jako součást soudobé Velké Británie (Kornprobst 2008: 9–10).

Iredentismus je ve specifickém vztahu k pojmu separatismus. Ten bývá používán v užším a širším významu. Z hlediska užšího pojetí separatismu je iredentismus odlišnou kategorií teritoriálních nároků, z hlediska širšího pojetí je iredentismus podkategorií separatismu. Separatismus v užším pojetí označuje snahu o odtržení území několika států (toto území je obýváno národnostně, rasově či nábožensky do značné míry homogenním obyvatelstvem)³. Secesionismus označuje odtržení území jednoho státu obývaného jedním národem, rasou či stoupenci náboženství a vytvoření nového státu.⁴ Autonomismus usiluje o získání autonomie pro určitý národ, etnikum, náboženství či region v rámci existujícího státu⁵ (Mareš, Strmiska 2003: 67). Všechny výše uvedené jevy bývají někdy označovány pojmem separatismus. V takovém případě je tedy třeba chápat separatismus v širším smyslu, než bylo uvedeno výše.

Thomas Ambrosio přitom rozeznává následující úrovně iredentismu:

	Skutečná anexe (akceptována de iure)
	Efektivní anexe (akceptována de facto)
	Sporná anexe (nelegitimní, vyžaduje určité zahraničněpolitické náklady)
	Neformální akceptace hranic (se setrvalým zapojením do sporu o území)
	Formální akceptace hranic (bez zapojení se do sporu území)
	Úplné zřeknutí se teritoriálních nároků (státy akceptují diasporu)

Zdroj: Ambrosio 2001: 23.

Iredentismus může být prosazován různými aktéry a různými metodami. Někteří odborníci vztahují iredentismus pouze k nároku suverénních států vůči jiným suverénním státům, i když jsou si vědomi existence nestátních aktérů (Kornprobst 2008: 9–10). Tento přístup by byl nicméně v současnosti značně limitující, zvláště je-li zřejmé, že evropské státní reprezentace v období po druhé světové válce se postupně iredentistických nároků zřekly – což platí např. i pro německé

nároky na území za Odrou a Nisou, které do sedmdesátých let prosazovala také německá vláda, či pro irské nároky vůči severnímu Irsku do devadesátých let (Kornprobst 2008: 5).

Existují různé nestátní aktéři, kteří se k ireidentistickým cílům hlásí a kteří se mohou snažit uskutečňovat vlastní více či méně rizikovou politiku směřující k jejich dosažení, případně se v budoucnu mohou chopit moci a prosazovat ireidentismus z oficiálních státních pozic. Ireidentistické nestátní aktéry je přitom možné rozdělit podle toho, zda působí ve státě, z jehož území vycházejí ireidentistické požadavky, anebo ve státě, jehož území má být podle představ ireidentistů připojeno. Ireidentistická hnutí mohou působit i v diaspoře zcela mimo nárokované území a zároveň se na území tohoto státu mohou projevovat i jako lobbistická skupina ve prospěch ireidenty (např. část maďarské diaspory v USA).

Ireidentisté z „mateřské země“, z teritorií, která „čekají na osvobození“, i z globální diaspory mohou samozřejmě vytvářet i jednotné struktury, jimiž demonstrují požadavek sjednocení v jednom státním celku (typicky např. maďarské Hnutí 64 žup, které má sídlo v Budapešti, ale pobočky má po celém Maďarsku i mezi Maďary za hranicemi, např. na Slovensku).

U nestátních aktérů ireidentismu může jít o politické strany, zájmové skupiny i think-tanky a redakční kolektivy. V případě násilných projevů ireidentismu lze identifikovat širokou škálu aktérů – neorganizované militanty (zapojující se např. do násilných demonstrací), subkulturní militantní skupiny a chuligánské gangy (především ty, které jsou vázané na významné fotbalové kluby)⁶, paramilitární jednotky, guerillové organizace i teroristické skupiny. Zdánlivě nestátní aktéři mohou přitom být skrytě podporováni ze strany státních orgánů, především zpravodajských služeb (což byl příklad maďarských polovojenských uskupení na konci třicátých let). Ireidentisté mohou vytvořit i v podstatě regulérní vojenské jednotky, které jsou schopny válečného boje.

Příslušníci a stoupenci ireidentistických uskupení se mohou zapojit i do špiónážních sítí. Mohou být infiltrováni i do státních a hospodářských institucí a sabotovat politickou činnost státu, který má podle jejich přání přijít o své území. Naopak v „mateřské zemi“ se mohou pokusit i o vojenský převrat či alespoň o razantní politický tlak. V krajním případě mohou uskutečnit státní převrat. Jednotlivé ireidentismy se mohou dostat i do vzájemného střetu, jako se to stalo např. u snah o Velké Srbsko a Velké Chorvatsko v průběhu bosenské války v první polovině 90. let dvacátého století. O ireidentistických nárocích mohou rozhodovat mezinárodní orgány.

Ireidentismus může být ve spojení s různými extremistickými proudy. V Evropě za poslední století šlo především o pravicový extremismus, nebylo to však pravidlem. Ireidentismus mohou hlásat i extrémně levicové politické režimy či hnutí⁷. Rozdílná může být i konceptualizace ireidentistů ze strany výzkumu extremismu. Zatímco v jednom státě se jedná primárně o kategorii pravicového extremismu, ve druhém primárně o etnicko-regionální extremisty, v řadě oblastí i o náboženské extremisty, včetně islamistů.

Ireidentistický úspěch je podle Ambrosia odvislý od míry etnoteritoriálního nacionalismu na straně jedné a od míry mezinárodní (ne)tolerance na straně druhé (Ambrosio 2001: 27). Přesněji to vyplývá z následujícího schématu.

	Mezinárodní tolerance		
		Vysoký	Nízký
Etnoteritoriální nacionalismus	Vysoký	Úspěšný ireidentismus	Adjustace mezinárodními normami
	Nízký	Potenciální ireidentismus	Akceptování diaspor

Zdroj: Ambrosio 2001: 27.

Jak již bylo uvedeno výše, v poválečném vývoji Evropy se otevřeně ireidentistické požadavky ze strany států (nikoliv však nestátních) postupně staly marginálním jevem. Výjimku představovala

devadesátá léta ve střední a východní Evropě (zvláště v souvislosti s rozpadem Jugoslávie a Sovětského svazu). V současnosti je již situace přinejmenším dočasně uklidněna i v těchto oblastech, s výjimkou Kavkazu (nebude-li přizmatem iredentismu nahlíženo na kosovský problém). Tradiční iredentistické požadavky jsou nyní nahrazeny intenzivní politikou národních států ve prospěch menšin (včetně udělování dvojího občanství), respektive diaspor, vně jeho hranic (Waterbury 2009: 1). To má na jednu stranu pozitivní efekt zvýšené ochrany těchto menšin, na straně druhé ale tato politika vede k mezietnickému i mezistátnímu napětí a vyvolává obavy z obnovy iredentismu v budoucnosti (Waterbury 2009: 1).

HROZBY IRENTENTISMU V HISTORII ČESKOSLOVENSKA

Iredentismus se stal důležitou výzvou pro bezpečnost meziválečného a částečně i bezprostředně poválečného Československa (Ščurek 2009). Determinovalo jej versailleské uspořádání Evropy, které je se vznikem Československa imanentně spjato, přičemž Československo bylo na poválečných mírových konferencích úspěšným státem. Rizikovost iredentismu dosáhla vrcholu ve třech hlavních obdobích⁸ (nejzávažnější bylo druhé z nich):

1. Na konci druhé dekády a počátku dvacátých let při vzniku a utváření hranic Československa⁹;
2. Na konci třicátých let při vyhocení mezinárodní situace a v době vysokého ohrožení Československa, které bylo s iredentismem imanentně spjato;
3. V bezprostředně poválečném období v souvislosti s rozšířením sovětského vlivu do střední Evropy a oslabením německého vlivu.

Iredentistické požadavky vůči Československu byly v průběhu dějin tohoto státu vzneseny téměř všemi jeho sousedy (s výjimkou Rumunska). Sudetoněmecký iredentismus, v letech 1918–1919 se snahou připojit pohraniční provincie k Německému Rakousku (Felcman 1996: 113), později však orientovaný na Německo, se týkal minimálně českých pohraničních oblastí, případně i německých jazykových ostrovů (např. jihlavského) či celého území Čech, Moravy a Slezska. Polský iredentismus byl zaměřen primárně na oblast Těšínska, části Oravy a Spiše, objevovaly se však i polsko-maďarské snahy o úplné podmanění Podkarpatské Rusi či Slovenska (Badziak, Matwijew, Samuś 1997: 11). Maďarský iredentismus oscilloval mezi snahou získat pod kontrolu celé Slovensko a nároky na jeho jižní část obývanou maďarskou menšinou. Sovětskou-ukrajinská anexe zabrala Podkarpatskou Rus (respektive Zakarpatskou Ukrajinu).

S ohledem na rozsah a zaměření tohoto článku je obtížně komplexně zhodnotit podstatu a intenzitu jednotlivých iredentistických hrozeb. Důležitá je i volba perspektivy referenčního objektu, protože to, co se jeví jako zájem a pozitivně hodnocený boj proti cizímu iredentismu z československého pohledu, může být hodnoceno jako negativní jev a československý expanzionismus z pohledu jiných států a národů. Jak navíc konstatuje A. M. Gallagher, Československo stejně jako Maďarsko deklarovalo při mírových jednáních po první světové válce vizi být „Švýcarskem střední Evropy“. Na rozdíl od Maďarska mu však byla dána příležitost zkusit tento experiment v praxi, v čemž Maďarům možná spíše zabránila krátká komunistická revoluce Bély Kuna, vyvolávající u Spojenců větší strach než sporná vina Maďarska za první světovou válku (Gallagher 1996: 204).

Československo nemusí být navíc nahlíženo pouze jako referenční objekt iredentistických hrozeb, ale ve vazbě na požadavky připojení Lužice či Kladska z období po první i druhé světové válce (Wituch 2001: 259), případně další teritoriální požadavky z pařížských jednání (např. koridor k jihoslovanským národům) a jejich následnou tematizaci ve státním i nestátním prostředí i jako aktér specifického iredentismu¹⁰ (prosazovaného však nenásilnými prostředky, což je v kontrastu k řadě násilných iredentismů ve středoevropském prostoru). Obecně je třeba období bezprostředně po první světové válce vnímat v celkovém kontextu nového utváření hranic. Aplikace

iredentistických konceptů může být sporná, přesněji vyžaduje percepci subjektivních nároků reprezentací určitých států a národů.

Na celý problém je třeba nahlížet optikou první poloviny dvacátého století, kdy byl teritoriální zájem výrazně propojen s ekonomickými a zásobovacími zájmy a rovněž s potřebou efektivní dopravní infrastruktury (což sehrálo v případě Těšínska i jižního Slovenska podstatnou roli). Z pohledu soudobé dominance tzv. lidské bezpečnosti je sice pravdou, že vytvoření „okleštěného“ Československa po první světové válce by s výjimkou odnárodňovacího tlaku nepřineslo českému obyvatelstvu v pohraničí či na Těšínsku, případně slovenskému obyvatelstvu v Maďarsku, ohrožení jejich lidsko-právních standardů na úrovni tehdejší doby. Tehdy však výrazně dominovala státněcentristická koncepce bezpečnosti, pro niž bylo rozsáhlé území a jeho ekonomické a zemědělské vyžití podstatným aspektem, nutným i k přežití státu a jeho efektivní vlády jako celku.

Zcela odlišná situace platí pro stav na konci třicátých let, kdy byly iredentistické požadavky vůči Československu spjaty s extremistickými politickými hnutími a nedemokratickými režimy, zatímco Československo kromě své územní celistvosti hájilo (přes všechny známé nedostatky prvorepublikového režimu) i demokracii a lidská práva a současně český a slovenský původ či politická podpora existence ČSR byly na územích nárokovaných ze strany sousedů důvodem k vážným obavám z hrozící diskriminace. Dění po druhé světové válce je až na výjimky méně vyhocené ve vztahu k obavám o zásadní porušování lidských práv.

Iredentisté vůči Československu přitom užívali různé formy násilných metod, vůči nimž bylo třeba postupovat odpovídajícími vojenskými, policejními, zpravodajskými, diplomatickými, justičními (včetně zákazů iredentistických organizací) i propagandistickými prostředky. Iredentismus byl po celou dobu trvání první republiky hrozbou vojenského charakteru s přesahem do vnější bezpečnosti (iredentistické požadavky byly vznášeny i oficiálními představiteli států sousedících s Československem, organizacemi podporovanými tajnými službami i řadou nestátních skupin v ČSR i v zahraničí). Současně představoval hrozbu pro vnitřní pořádek a bezpečnost. Vedl k interetnickému napětí a násilí a dotýkal se závažných ekonomických zájmů ČSR.

Sudetoněmecký iredentismus se ve vojenské oblasti nejprve projevil narychlo budovanými jednotkami (Volkswehru a dalších) a jejich střety s československými vojenskými a polovojenskými formacemi v německých vyhlášených pohraničních provinciích v roce 1918 (Procházka a kol. 1987: 29–35) a následně různými exilovými paramilitárními formacemi i ilegálními špionážními a subverzivními sítěmi na území ČSR, organizovanými z Německa (Sander 1993: 72–73). Výraznou roli při postupné militarizaci sudetského hnutí sehrála Pořádková služba Sudetoněmecké strany („ordneři“), později přetvořená do paramilitární formace SdP – Dobrovolnické německé ochranné služby (Freiwilliger deutscher Schutzdienst – FS).

Vrcholem sudetoněmeckého vojensky podchyceného iredentismu se stal Sudetoněmecký dobrovolnický sbor (Sudetendeutscher Freikorps – SDFK), který byl dne 17. září 1938 vytvořen v Německu pod kuratelou SA ze sudetských uprchlíků a jehož oddíly následně útočily na československém území (Sander 1993: 80). SDFK užíval guerillovou i teroristickou taktiku a připravoval se i na otevřené vojenské střetnutí na hlavní frontové linii. Na územích vyklizených československou armádou pak vykonával i pořádkovou službu (Sander 1993: 86–87). Kromě toho v roce 1938 v sudetském pohraničí působily subverzivní bojůvky S a K organizované Abwehrem (Kural, Vašek 2008: 76) a partyzánské „Zelené kádry“ tvořené dezertéry německé národnosti z československé armády využívající teroristické metody boje (Beneš 2007: 197). Všechny výše uvedené sudetoněmecké formace měly sehrát podpůrnou roli při hlavním útoku německé armády na Československo, k němuž nakonec nedošlo. Je však třeba připomenout, že zahájení akcí SDFK 17. září 1938 z německého území proti ČSR bylo a je československým, respektive současným platným českým právním řádem chápáno jako počátek válečného stavu mezi ČSR a Německem.

Dozvuky sudetoněmeckého iredentismu v ozbrojeném boji lze nalézt v činnosti Werwolfu a podobných uskupení v letech 1945–1946¹¹ a ve formování paramilitárních oddílů sudetských Němců na přelomu 40. a 50. let, především tzv. Železné gardy (Eiserne Garde)¹². Později se

iredentismus vůči sudetským oblastem projevoval hlavně v politice části Sudetoněmeckého krajanského sdružení a v pravicově extremistických formacích v Německu, nicméně propojení s požadavkem kontroverzního (a v Německu široce uznávaného) „práva na vlast“ jej stabilně přibližovalo i agendě dalších politických uskupení.

Maďarský iredentismus se projevil válečnými operacemi vševojskových armád v letech 1918–1919 (specificky pak i snahou vytvořit Slovenskou republiku rad jako loutkový útvar krátce existující Maďarské republiky rad). V rámci mobilizace československé armády v roce 1921 byla potlačena iredentistická vzpoura maďarských branců v podkarpatské obci Vyškovo (Fiala 1993: 52). Následně na území obývaném maďarskou menšinou působily špionážní sítě. V roce 1938 byly s pomocí tajné služby v Maďarsku vytvořeny z uprchlíků i dalších nacionalistických dobrovolníků Dobrovolnické oddíly (Szabadczapatok), známé též jako Garda otrhanců (Rongyos Gárda). Tato formace měla za úkol vytvářet prostředí pro partyzánskou válku a organizovat odpor maďarského obyvatelstva v ČSR (Kliment, Bernád 2007: 12).

Krátce po vzniku samostatného Slovenska v březnu 1938 propukla tzv. malá válka o jižní území Slovenska a Podkarpatské Rusi, v níž byly nasazeny regulérní armády obou zemí (slovenská se pouze vytvářela). Maďarské iredentistické snahy v poválečném období byly otevřeně deklarovány především maďarským exilem a částečně i domácími maďarskými nacionalistickými skupinami (včetně jejich projevů v roce 1956), starost o maďarské menšiny však intenzivně vyjadřovaly i vládní orgány. Na Slovensku se projevovaly autonomistické tendence části maďarského politického hnutí.

Polský iredentismus byl spojen s válkou regulérních armád (byť v době jejich zrodu, v relativně malém počtu a se slabou výzbrojí) o Těšínsko, později se subverzivními aktivitami, včetně terorismu, a přípravou partyzánské války za pomoci tajných služeb. Na konci třicátých let byly organizovány i vojenské legie (Těšínská, Zaolší), které po vstupu na území ČSR měly vyvolat povstání polského obyvatelstva (Morozov 2009: 227–229). Obsazení Těšínska v roce 1938 uskutečnily i regulérní složky polské armády. Polská armáda stála i za střety s československou armádou o sporná území na Slovensku v roce 1938 a za politikou síly v době napětí mezi oběma státy v důsledku teritoriálních sporů v roce 1945.

V období první republiky je třeba poměrně slabý ukrajinský iredentismus dávat do souvislosti s konceptem vybudování nezávislé nekomunistické Ukrajiny. Vojenské operace organizace Sič proti československé armádě v roce 1939 je sporné hodnotit jako iredentistické, spíše šlo o boj za autonomii Rusínů a o boj proti subjektivně špatně vnímanému českému vměšování do záležitostí autonomních struktur (Auský 2007: 57–58). Anexe Podkarpatské Rusi (byť formálně uskutečněná jako odstoupení československého území ze strany SSSR byla podpořena vojenskou silou a okupací tohoto území).

Z vojenského hlediska se tedy iredentismus projevil regulérními válkami (např. válka o Těšínsko, malá válka Slovenska a Maďarska v roce 1938), guerillovými operacemi¹³ (např. Rongyos Gárda, Zelené kádry), terorismem (např. řada operací SDFK, polská iredenta), i vzpourami (např. vyškovskou vzpourou v roce 1921) i okupačním nasazením ozbrojených sil (Podkarpatská Rus 1944–1945). Sudetoněmecký iredentismus byl ve spojení s nacistickým expanzionismem i důležitým předstupněm druhé světové války. Maďarský, německý i polský iredentismus byl v úzkém sepětí s pravicově extremistickými proudy v ČSR i v zahraničí. Po nastolení komunismu byly iredentistické požadavky vůči území ČSR vznášeny z nestátního prostředí z Německa, maďarské a polské nároky pouze z emigrantských či ilegálních kruhů, což však neznamená, že by tyto země rezignovaly ve své oficiální politice na ochranu svých národních menšin na československém území (Irmanová 2005: 11–15).

NOVÝ ROZMĚR TRADIČNÍCH HROZEB S BEZPROSTŘEDNÍ VAZBOU NA ÚZEMÍ ČR

Území českých zemí bylo po roce 1989 součástí československé federace, která se rozpadla ke konci roku 1992, a vznikly tak dva nové státy – Česká republika a Slovenská republika. Otázka hranic v posthelsinské Evropě již nebyla tak citlivá jako v první polovině dvacátého století. Vzájemné vztahy se sousedy pro ČR již po roce 1993 nebyly iredentistickými požadavky (za něž nelze označit ani dílčí hraniční spory se Slovenskem do roku 1997) a na státní úrovni nepředstavovaly vojenskou hrozbu. Iredentismus prosazovaný nestátními aktéry však zcela nezmizel, případně se původní iredentistické požadavky transformovaly do nových forem rizikového jednání. To se však projevilo pouze v oblasti „měkké bezpečnosti“ a v relativně nízké intenzitě, přesto se však některými problémy musely zabývat i státní orgány, včetně bezpečnostních.

Hlavní ohrožení meziválečného Československa, sudetoněmecký iredentismus podporovaný Německem, bylo eliminováno postupným uznáním neplatnosti mnichovské dohody, usneseními Postupimské konference, jejichž mezinárodněprávní platnost na dotaz České republiky opět potvrdili její signatáři v polovině 90. let (Kural 1998: 21), Závěrečným aktem KBSE z roku 1975, smlouvami mezi Československem a Německem z let 1973 a 1992 i Česko-německou deklarací z roku 1997, konečně i vstupem ČR do EU v roce 2004.

Důležitou roli samozřejmě sehrál i odsun německého obyvatelstva (ze sudetoněmeckého pohledu vyhnání), který zamezil silnější základně iredentismu na českém území. Ani ze strany odsunutých sudetských Němců není nicméně otevřený požadavek na změnu hranic příliš častý a hranice s Českou republikou nepředstavovaly pro Německo takový problém jako hranice s Polskem (Wituch 2001: 258).

Naopak stabilně je vznášen požadavek „práva na vlast“, který je ovšem spíše než jako teritoriální nárok chápán jako možnost vlastnit majetek na území vlasti a svobodně s ním disponovat, užívat zde v soukromí i na veřejnosti mateřskou řeč a mít k dispozici další lidská práva (Ermacora 1991). Územní jednota českých zemí nebyla ze strany Sudetoněmeckého krajského sdružení oficiálně zpochybňována (Kural 1998: 10).

Právo na vlast je u sudetských Němců často (nikoliv však vždy) spojováno s požadavkem na odškodnění či na navrácení majetku, který se na území této vlasti nacházel. V tomto smyslu je větší zátěží česko-německých vztahů debata o zrušení poválečných dekretů prezidenta republiky (tzv. Benešových dekretů) s dopadem na sudetoněmecké obyvatelstvo a požadavek na odškodnění (který by měl pro ČR závažné ekonomické následky) než přímé teritoriální nároky. Jejich analýza přesahuje téma tohoto článku, je však třeba zdůraznit, že výše uvedené požadavky jsou v naprosté většině vznášeny bez násilného podtextu či přímých odkazů na nacismus.

Na Sudety byla zaměřena celá řada uskupení, která hodlala prosazovat obnovu této oblasti, přičemž sice vyjadřovala nostalgii ve vztahu ke zdejšímu předválečnému životu a zpravidla negativně hodnotila odsun, avšak většinou¹⁴ neměla soudobé či otevřeně deklarované budoucí iredentistické požadavky. Totéž platí pro řadu historickorevizionistických projektů, které obhajují sudetoněmecké právo na sebeurčení v historickém kontextu a kritizují údajný český šovinismus¹⁵. Iredentisticky se přímo neprojevovala ani připravovaná Demokratická strana Sudety (DSP), která se vytvářela v letech 1992–1993, nesehnala však potřebný počet podpisů. V souvislosti s neochotou české vlády zrušit tzv. Benešovy dekrety dokonce její představitel Jaroslav Blümel varoval, že by se situace mohla vyhrotit jako v jižním Tyrolsku, kde byly páčány pumové útoky proti infrastruktuře (Mareš 2005: 242), aniž by ovšem tyto metody podporoval. Projekt DSP každopádně zkrachoval, jeho iniciátoři však vazbu na sudetoněmeckví neopustili¹⁶.

Přímé iredentistické požadavky vůči českému území vznášela a vznáší v Německu část pravicově extremistické scény (dílčím způsobem propojená i s nejradikálnějšími složkami sudetoněmeckého hnutí). Někdy je tento požadavek možné vyzpozorovat ze zobrazení Německa v hranicích z konce roku 1938, která jsou propagandisticky využívána v pravicově extremistických materiálech. Je přitom třeba zdůraznit, že i územní požadavky vůči ČR hodlaly některé organizace,

např. Akce hranice Odra–Nisa (blízká Německé lidové unii – Deutsche Volksunion – DVU), řešit podle oficiálních prohlášení cestou mírových kompromisů, nikoliv hraničním diktátem či silou (Mareš 1997: 244–245).

Agitace těchto pravicově extremistických uskupení mezi Němci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku se nesečkala s výraznějším úspěchem. Nejenom proto, že většina Němců žijících na území ČR je potomky německých antifašistů (nicméně řada z nich zažila perzekuci z národnostních důvodů), ale i z toho důvodu, že se necítí být sudetskými, ale českými, moravskými či slezskými Němci. Agitační aktivity DVU v devadesátých letech tak např. měly jen teritoriálně a časově omezenou odezvu (Mareš 2003: 183).

Výraznější roli při hlásání iredentistických požadavků sehráli čeští neonacisté, kteří do určité míry nahradili v roli „páté kolony“ iredentistické (zvláště nacistické) složky sudetoněmeckého hnutí z dvacátých a třicátých let. První výraznější vlna mladých neonacistických skinheads se sudetskou identitou („sudeťáci“ či Sudet-skins) se objevila v první polovině 90. let, např. v organizacích Sudetoněmecká vlastenecká fronta a v ganzích, které se svými názvy k sudetským kořenům hlásily.

Sudet-skins se zapojili do rvaček s husitsky orientovanými skinheads („kališníky“) i s českými fašistickými skinheads z „Protectorátu“ („faschos“). Hlavně však napadali Romy a levicové extremisty, někdy s tragickými následky, např. při vraždě anarchisty sudeťáckým vůdčím skinheadem v Tanvaldu v roce 1994. Pachatel se poté několik měsíců skrýval v Německu (Mareš 2003: 467). Propracované iredentistické požadavky však tato neonacistická generace ještě nevznášela, sudetskou identitu navíc někdy chápali spíše regionálně než jako součást říšskoněmecké ideje¹⁷.

Nejvýraznější agitace ve prospěch odstoupení Sudet byla spjata až s vyspělejší neonacistickou generací, která byla v aktivistickém věku (kolem 20 až 25 let) na přelomu tisíciletí. Byla již v intenzivním kontaktu s hlavními strukturami neonacistické scény v Německu, včetně pravicově extremistických proudů sudetoněmeckého hnutí. Na českém území se pokusila v roce 1998 etablovat i pobočka Mladých národních demokratů (Jungen Nationaldemokraten – JN), což je mládežnická organizace neonacistické Národně demokratické strany Německa (Nationaldemokratische Partei Deutschlands – NPD). JN v Německu přitom odkazovali na takové hranice Německa z roku 1938, které zahrnují i Sudety (Jungen Nationaldemokraten 1976). Čeští JN, kteří se snažili zaregistrovat pod německým názvem, však žádné iredentistické požadavky ve zveřejněných materiálech neměli obsaženy. Nakonec k jejich registraci u MVČR nedošlo¹⁸ (Mareš 2003: 490).

Zásadní letáková kampaň s iredentistickými prvky, do níž byla zapojena česká neonacistická scéna ve spojení s německými pravicovými extremisty a iredentistickými sudetskými vyhnanci a jejich potomky, byla uskutečněna v roce 2002. Jednalo se o šíření letáků „Sudety byly a opět budou německé“ v českém pohraničí i ve větších městech (včetně Prahy), na nichž byla podepsána organizace Heimatfront. Sudetenland – Böhmen und Mähren.

V letáčích byla obsažena varování a výhružky českým „novoosídlencům“ českého pohraničí, že budou muset vrátit majetek zabavený údajně neoprávněně vyhnáním sudetským Němcům. V letáku se uvádělo, že dnem vstupu ČR do EU začnou být podávány žaloby na vydání tohoto majetku. Z hlediska územních nároků se v letáku konstatovalo, že mnichovská dohoda platí, Říše nezanikla, existuje v hranicích z 1. 9. 1939 a je stále ve válečném stavu. SRN je označena za loutkový stát bez vlastní ústavy, který se nemohl vzdát žádného území Říše včetně Sudet (Heimatfront. Sudetenland – Böhmen und Mähren 2002).

Celá aktivita vzbudila politickou i mediální pozornost. Proti šíření letáků byla tehdy zahájena rozsáhlá policejní akce a podařilo se zadržet několik jejich šířitelů (Ministerstvo vnitra 2002: 65). Pražský městský soud ale v roce 2003 zamítl žalobu na jednoho z nich (Z. H., roč. 1977). Žaloba totiž vinila obžalovaného ze spáchání trestného činu podle tehdejšího § 260 trestního zákona „podpora a propagace směřující k potlačení práv a svobod člověka“. Orgány činné v trestním řízení se zabývaly především symbolem na letáku a označily jej za symbol Sudetoněmeckého

landmanšaftu. Šlo však o znak Sudet, který mohou užívat i další sudetské organizace. Následně soud konstatoval, že SdL nelze považovat za hnutí naplňující znaky požadované trestním zákonem (Městský soud v Praze 2003)¹⁹.

I v pozdější době se část neonacistického hnutí v ČR někdy hlásila k iredentistickým cílům, spíše však u elity NS scény převážilo specifické přijetí říšskoněmeckých idejí a pozice českých zemí v jejich kontextu. Území českého státního útvaru (zřejmě v současných hranicích) by mělo jistou autonomii, současně by však bylo součástí Říše a Sudety by mohly mít specifickou identitu. Odpovídá tomu i říšská symbolika („rot-weiß-rot“ trikolora) a preferované české symboly.²⁰

V roce 2009 uzavřely hlavní struktury Národního odporu (nejvýznamnější neonacistické organizace současnosti ve střední Evropě) v českých zemích na straně jedné a v Německu a Rakousku na straně druhé „Základní úmluvu mezi českými a německými kamarády“. V ní je mimo jiné dohodnuto zrušení Benešových dekretů a odškodnění jejich obětí (včetně majetkových práv), sudetským Němcům je přiznáno právo svobodně žít a bydlet v Sudetech a deklarována snaha o „Evropu národů“, zároveň se v úmluvě uvádí: „V tomto smyslu záměrně stavíme na tradici Německé říše a spojenců Říše jako jádra a opory Evropy. Nepřátelskou mocí páchanou zkázu na našich národech skrze biologické a ekonomické zatěžování cizími vlivy může zastavit jen náš společný boj“ (Národní odpor 2009).

Je však třeba zdůraznit, že k dosažení cílů úmluvy nemají v současnosti její signatáři relevantní politický potenciál, stejně jako ho nemělo uskupení Heimatfront. Sudetenland – Böhmen und Mähren, respektive struktury, které za touto značkou stály. Po roce 1989 je tak hlavní hrozbu německého iredentismu vůči ČR možné spatřovat v tom, že iredentistické požadavky dlčím způsobem mobilizují část domácího i zahraničního neonacistického hnutí k politické činnosti, přičemž neonacistické hnutí představuje hrozbu vnitřnímu pořádku a bezpečnosti ČR v jiných oblastech (politické a interetnické násilí) než na poli územní celistvosti a nedotknutelnosti hranic.

Na druhou stranu i vyhraněný boj některých českých aktérů proti reálnému i přehnaně sekuritizovanému „německému revanšismu“ a iredentismu přispíval k politické mobilizaci extremistických sil, především národoveckých a všeslovanských uskupení komunistické krajní levice²¹ (zvláště Klubu českého pohraničí, Vlasteneckého sdružení antifašistů a Slovanského výboru ČR) a nacionalistické krajní pravice (zvláště pak aktivit SPR–RSC v 90. letech²² a Národní strany a Českého hnutí za národní jednotu v první dekádě).

Na úplném počátku 90. let bylo proti „německé hrozbě“ využíváno i vnější zpravodajské služby (ÚZSI), která se však zaměřovala na ekonomický vliv Německa v ČSFR (Lidové noviny 1992: 3). Dělo se tak zvláště v rámci konceptu „kruhové obrany“, tedy rozvědného působení proti všem sousedům Československa (Pacner 2010)²³. Ta byla nejpozději po vzniku samostatné ČR opuštěna a vůči západním zemím se zpravodajské operace neuskutečňovaly. Z otevřených zdrojů a partnerskou spoluprací zpravodajských služeb a policie byly získávány informace o německé pravice extremistické scéně včetně sudetoněmecké, především Witikobundu, (Úřad pro zahraniční styky a informace 2004: 4) a jejím průniku do ČR. Na domácím území byli příslušníci neonacistické scény z ČR i z Německa (včetně extremistických německých iredentistů) monitorováni (a někdy i sankcionováni) ze strany zpravodajských služeb, policie i nevládních uskupení, dominantně však vzhledem k jiným zájmům než udržení územní celistvosti.

Polský iredentismus se po pádu komunismu výrazněji neprojevoval²⁴. Ze strany hlavních reprezentantů polských zájmových skupin zaznívaly opakovaně požadavky na důsledné zajištění práv polské menšiny, a to i při jejich návštěvách ve Varšavě (Kopeček 2003: 185–186). Jako neoprávněně označuje české panství nad Těšínskem malá radikální skupina Zaolší (Zaolzie), která působí na české i polské straně hranic. Oslavuje polskou vládu v Těšínsku v letech 1938–1939. Požaduje opětovné řešení otázky Těšínska na evropské úrovni (Wrzos 2010). Na internetových stránkách Zaolší byla kritizována i omluva bývalého polského prezidenta Lecha Kaczyńskiego České republice za polský zábor tohoto území v roce 1938, mimo jiné proto, že byla ze strany Čechů pochopena jako konečné řešení otázky Těšínska (Šek 2009).

Tento problém zasáhl i širší polskou komunitu v ČR než pouze několik desítek členů a sympatizantů Zaolší. Situaci následně vyhotily požadavek předsedy Kongresu Poláků Józefa Szymeczka na omluvu Václava Klause za československou okupaci Těšínska v roce 1919 (čemuž Klaus nevyhověl) i stavba pomníku padlým polským obráncům Těšínska na straně jedné a připravovaný pomník prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka na straně druhé (Kurjer Salon24 2010). Problémy na Těšínsku, kde v letech 2008–2010 docházelo k ničení dvojjazyčných nápisů (zvláště polských názvů obcí), odsoudil a na počátku roku 2010 přijel monitorovat a uklidnit i český prezident Václav Klaus (Motýl 2010).

Slovenský iredentismus vůči ČR byl po rozpadu federace zanedbatelný a nedosáhl ani takové intenzity jako na přelomu třicátých a čtyřicátých let (hraniční spory o osady Sidonie a U Sabotů probíhající mírovou cestou do roku 1997 nelze považovat za iredentismus, navíc byly smluvně vyřešeny). Nenašel ani odezvu na moravské straně, i když část moravistické reprezentace na Slovensko nahlížela přinejmenším v 90. letech velmi pozitivně, zvláště poté, co Moravané na Slovensku získali na rozdíl od ČR statut národnostní menšiny.

Naproti tomu malá ultrapravicová Slovenská národní jednota (SNJ) vyjádřila nezájem na profilaci samostatného moravského národa, protože Moravské Slováky považovala za součást slovenského národa (Bednář 2006: 29). Na Slovensku byl a je v krajní pravici propagován historický útvar tzv. Velké Moravy jako dominantně slovenský stát (někdy se užívá i ahistorického názvu Velké Slovensko), avšak přímé současné územní nároky na Moravské Slovácko či celou Moravu otevřeně vznášeny nejsou (Bednář 2006: 29).

Český iredentismus na státní úrovni se po pádu komunismu neprojevil vůbec. I na nestátní úrovni byl zanedbatelný. Vůči Lužici vystupují české vládní i nevládní organizace (zvláště Společnost přátel Lužice) v roli jistého „kulturního patrona“ a zastávce zájmů (i ve vztahu k německé a saské vládě), nespojují to však s požadavkem připojení. Totéž platí i pro české pravicové i levicové antipangermánské extremisty, kteří se občas na lužické tematice profilují (jde však o nedominantní politické téma těchto proudů).

České požadavky na opětovné připojení Podkarpatské Rusi zazněly po roce 1989 pouze z extremistických kruhů, především od předsedy SPR–RSC Miroslava Sládka, a to i po rozpadu federace (Mareš 2009: 92), kdy již byla zcela zřejmá nereálnost takovýchto požadavků. Jednalo se spíše o prohlášení, která přitáhla pozornost médií. Z etablovaných českých i rusínských politických kruhů (působících na území ČR) i nevládních organizací či ze strany jednotlivců se ozýval zájem o dílčí kulturní podporu tohoto území (s nostalgickou vazbou na období první ČSR). České vládní i nevládní organizace se přímo neangažují ve sporech o rusínskou zakarpatskou autonomii či separatismus a v ukrajinských protireakcích²⁵. Oficiálně se nevyjádřily ani k aktuálním požadavkům na dvojí občanství Rusínů z diaspory (včetně Rusínů z ČR), kteří by vedle stávajícího občanství získali i občanství Podkarpatské Rusi (Dzhugan, Mikulin 2010).

Snahu o obnovení Československa je sporné chápat jako iredentismus v tradičním slova smyslu. Tyto požadavky (občas tematizované a doplněné o další i v extremistickém prostředí²⁶, ne však již natolik intenzivně jako v 90. letech) vycházejí z nutnosti společné dohody Čechů i Slováků o takovém státě. Tradiční prvorepublikový čechoslovakismus ve smyslu koncepce jednotného československého národa je již překonaným archaismem.

NOVÝ ROZMĚR TRADIČNÍCH IREDENTISTICKÝCH HROZEB V REGIONÁLNÍM BEZPEČNOSTNÍM PROSTŘEDÍ ČR

Bezpečnostní situaci v ČR mohou závažnějším způsobem ovlivnit i výraznější projevy iredentismu v regionu, především ve střední a východní Evropě a na Balkáně. V současnosti přispívají především k nárůstu extremismu. V případě, že by územní spory vedly k výraznějším konfliktům (včetně ozbrojených), mohly by vyvolat i ekonomické, energetické a dopravní infrastrukturní problémy. Ve sporech, které souvisejí se Slovenskem, je ČR angažována i díky

společné minulosti se Slovenskem a blízkému spolenectví s bývalým federálním partnerem (danému i soudobými²⁷ společnými zájmy, včetně mezinárodněprávních).

V regionu středovýchodní Evropy vykazuje největší dynamiku vývoje a intenzitu maďarský ireidentismus. Jeho kořeny je třeba spatřovat „v trianonském traumatu“. Na počátku 90. let byly ireidentistické požadavky vznášeny i některými maďarskými vládními politiky (Ambrosio 2001), poté však byly pod vlivem západní integrace a evropeizace utlumeny, respektive transformovány do politiky ve prospěch maďarských menšin za hranicemi. Je propagována idea společné maďarské politiky v Karpatské kotlině. Maďarsko v roce 2010 přijalo i zákon umožňující Maďarům v zemích mimo Maďarsko přijmout maďarské občanství, což vzbudilo negativní reakce zvláště na Slovensku, které těmto lidem hodlá odebrat slovenské občanství (Česká tisková kancelář 2010). Maďarsko zase kritizuje slovenský jazykový zákon údajně potlačující práva maďarské menšiny.

Slovenské ministerstvo vnitra odmítlo v posledních letech registrovat nebo rozpustilo několik sdružení, která hodlala prosazovat maďarskou autonomii na jihu Slovenska (Jižanská rada za sebeurčení, Nomos regionalismus, Harmonia AT), přičemž u posledního z nich rozhodnutí ministerstva vnitra o rozpuštění v roce 2010 zrušil Nejvyšší soud SR a vrátil k novému projednání (Pluska 2010). Maďarsko-slovenské vztahy byly poznamenány i diplomaticky neohlášenou soukromou plánovanou návštěvou maďarského prezidenta Lászlóa Sólyoma na maďarské demonstraci na jižním Slovensku v srpnu 2009, které ho odmítlo vpustit na své území (Česká tisková kancelář 2010). Již v roce 2006 byl ze Slovenska vypovězen představitel krajně pravicového ireidentistického Hnutí 64 žup László Toroczkai, který chtěl uspořádat demonstraci v Bratislavě (Oddelenie cudzineckej polície PZ 2006).

Sílicí krajní pravice v Maďarsku, která však nemá vládní zastoupení, požadavky na změnu maďarských hranic hlásá otevřeně. Nejvýznamnějším hlasatelem těchto názorů je Hnutí za lepší Maďarsko (Jobbik), které prosazuje „tvrdý revizionismus“ (Márkus 2010). Jeden z jeho významných kandidátů v předvolební kampani, Tamás Gaudi Nagy, dokonce v březnu 2010 uvedl, že by se odtržení území sousedních států obývaných Maďary mohlo odehrát po uskutečnění referend v těchto oblastech, k čemuž bude Maďarsko potřebovat „silnou armádu“ (Pravda 2010). Naproti tomu slovenský nacionalistický vůdce Slovenské národní strany Josef Slota (který již dříve požadoval i vytvoření domobrany) varoval v roce 2010, že maďarská armáda údajně nacvičuje bojové přechody přes Dunaj (Česká tisková kancelář 2010).

Oficiálně však Jobbik usiluje o změnu hranic mírovou cestou. Ve volbách v roce 2010 získal téměř 17 % hlasů. Paramilitární Maďarská garda (Magyár Gárda), založená Jobbikem v roce 2007, byla vytvořena mimo jiné s cílem sebeobrany proti slovenskému a rumunskému útoku, později však byla nasazována především na místech obývaných Romy v Maďarsku a v roce 2009 ji soud zakázal (působí však v jiné formě dále). Nábor uskutečňuje i mezi Maďary v zahraničí, včetně Slovenska. Ireidentistický podtext měla akce menší organizace – Národní stráž (Nemzeti Őrsereg – NÖ), jejíž uniformovaní členové demonstrovali v roce 2008 v Královském Chlmci a byli zadrženi slovenskou policií (Vláda Slovenskej republiky 2008).

Na demonstracích ultrapravice v Budapešti docházelo k pálení slovenských vlajek, maďarská vlajka byla zase spálena ve videoklipu distribuovaném v prostředí slovenské nacionalistické scény (Novinky 2008). K násilným nepokojům došlo na fotbalovém stadionu v Dunajské Stredě v roce 2008 (chuligáni tohoto klubu jsou známi maďarským nacionalismem a v roce 2008 je přijeli podpořit i rváči z Maďarska, následně tvrdě zasáhla slovenská policie). Následovaly bouřlivé protesty před slovenským velvyslanectvím v Budapešti (Novinky 2008).

Na budovu slovenského velvyslanectví v Budapešti vhodili koncem srpna 2009 neznámí pachatelé zápalnou láhev, koncem roku 2009 pak opakovaně někdo rozbil okna a poškodil budovu Slovenského institutu v Budapešti (AKTUALITY.SK). Spekulace provází další údajné násilné incidenty, např. napadení maďarské studentky Hedvigy Malinové na Slovensku v roce 2006 (Novinky 2008) nebo snaha způsobit havárii vozu řízeného slovenským velvyslancem v Maďarsku Peterem Weissem, což mohlo navazovat na výše zmíněný útok na velvyslanectví (SME 2009).

Dosavadní incidenty svědčí o napětí v této oblasti, které však doposud přispívá zejména k aktivitě extremistických sil²⁸ a limitovanému použití násilí narušujícího veřejný pořádek. Některé incidenty vedly k diplomatickým sporům. Na druhou stranu je však třeba vidět i snahu řešit spory mezi Slovenskem a Maďarskem mírovými diplomatickými prostředky. Premiéři obou zemí odsoudili v roce 2008 extremismus a vyjádřili vůli proti němu postupovat. Oba státy spolu působí v rámci NATO, EU a V4. Další vývoj obou zemí a národů bude záviset i na dalším vývoji nacionalismu a extremismu v obou zemích, což může ovlivnit i trvání hospodářské krize.

V případě krizového vývoje (který nemusí nutně nastat!) si lze představit různé stupně eskalace konfliktu, z nichž část by byla relevantní i z vojenského hlediska. Na slovenském území obývaném maďarskou menšinou by v první fázi mohlo jít o:

- ničení slovenských symbolů a státního majetku;
- útoky na státní úředníky, policisty, vojáky a politiky;
- rozsáhlejší operace paramilitárních jednotek.

Na všechna výše uvedená jednání by přicházela odezva ze strany slovenských státních bezpečnostních složek, polostátních formací (např. Domobrany ve formě, v jaké ji požaduje Ján Slota) i nestátních skupin (zvláště extremistických). Tyto aktivity by mohly mít rozsah ohrožující lidskou bezpečnost příslušníků maďarské menšiny. V případě rozsáhlých nepokojů a neschopnosti či neochoty slovenské vlády nastolit právo by mohlo dojít i k vpádu maďarských ozbrojených sil k zajištění území, což by vedlo k ozbrojené protireakci Slovenska a dočasnému vševojskovému střetu, který by snad byl ukončen po silné diplomatické intervenci mezinárodního společenství (další problémy by způsobila otázka vyklizení případných obsazených území). Symbolickou roli by mohlo sehrát i blížící se 100. výročí Trianonské smlouvy a požadavku na její revizi. Znovu je však třeba zdůraznit, že jde o nastínění nejvíce krizového (nepříliš pravděpodobného) vývoje. Je však rovněž možné uvést, že o různých krizových scénářích slovensko-maďarských vztahů se v současnosti v odborné i publicistické sféře diskutuje²⁹.

Česká republika má zájem o poklidné vztahy mezi Slovenskem a Maďarskem a na pokračování visegrádské spolupráce. Proto jí nevyhovuje slovensko-maďarské napětí. Oficiální česká reprezentace spíše podporuje slovenskou politiku, a to s ohledem na vlastní zájem na udržení versailleského systému hranic ve středoevropském prostoru a s ohledem na propojenost maďarských iredentistických požadavků s požadavky na zrušení tzv. Benešových dekretů. V případě výše uvedeného vyhrocení konfliktu by zřejmě ČR zachovala neutralitu a intenzivně se snažila o urychlené uklidnění situace s tím, že by na evropské a globální úrovni spíše stála na straně slovenských zájmů. O klid na slovensko-maďarských hranicích mají zájem i čeští pravicoví extremisté, kteří udržují blízké vazby na obě země a snaží se o překonání historických sporů³⁰.

Slovensko-maďarské spory přitom nejsou jedinými problémy souvisejícími s maďarským iredentismem. Objevuje se i maďarská iredenta vůči Rumunsku a Srbsku na straně jedné a kontroverzní aktivity vůči maďarské menšině ze strany státních i nestátních aktérů na straně druhé (včetně násilných incidentů ve Vojvodině), což s sebou přináší i širší rizikový potenciál³¹. Menší problémy existují ve vztazích s Ukrajinou, Chorvatskem či Slovinskem.

Vedle maďarského iredentismu mohou mít zásadní dopad na bezpečnost ČR i iredentismy v oblasti Balkánu. Třebaže v současnosti dochází k postupnému uklidňování situace na Balkáně, není tento trend nezvratný a některé iredentistické projekty v sobě stále mají nezanedbatelnou míru rizikovosti ve vztahu k potenciálu propuknutí ozbrojeného konfliktu, zvláště projekty Velké Albánie a Velkého Srbska (Stojarová 2007). Takový konflikt by přinutil ČR jednat na diplomatickém poli (případně i vyslat své jednotky do mezinárodních bezpečnostních sil) a mohl přinést nárůst nežádoucí imigrace, organizovaného zločinu, případně terorismu a střetu diaspor na českém území.

Riziková zůstává z českého pohledu i situace v Podněsteří, přičemž do budoucna si lze představit i opětovnou eskalaci zdejšího konfliktu, po němž by mohlo následovat rozdělení soudobé Moldávie mezi Rusko a Rumunsko (kde jsou sice otevřené požadavky na tzv. Velké

Rumunsko hlásány pouze extremistickými silami, ve vztahu k Moldávii však přežívají i v oficiálních strukturách).

Rizikovým faktorem (přes soudobé ukliďnění situace) zůstávají ruské menšiny na Ukrajině a v pobaltských státech. Specifické hrozby separatismu a ireidentismu přináší situace na Kavkaze. Spektrum ireidentistických hrozeb s potenciálním dopadem na ČR je tedy poměrně široké, v zásadě každý ireidentistický konflikt může mít dopad na ČR (nežádoucí imigrace, obchod se zbraněmi, atentáty na diplomaty, střety diaspor, akce ozbrojených sil „out of area“, náklady humanitární pomoci apod.).

NOVÉ FORMY IREIDENTISMU VE STŘEDOVÝCHODNÍ EVROPE

Na území středovýchodní Evropy se mohou objevit i nové formy ireidentismu, které zde v moderní době nebyly přítomny. Nejvýznamnějším z nich je v současnosti islámský ireidentismus a expanzionismus. Jestliže bude za základ následujícího rozdělení vzata typologie vypracovaná International Crisis Group (International Crisis Group 2005) a modifikovaná autorem³², projevuje se současný bojovný džihádismus ve třech hlavních formách:

- interní (boj proti režimům, které se sice deklarují jako islámské či zde platí islámské právo, ale džihádisté je vnímají jako bezbožné);
- ireidentistické (boj za znovudobytí území obývaného v současnosti muslimy, které se z pohledu džihádistů nachází pod cizí okupací);
- expanzionistické (boj směřující k dobytí území, kde se výraznější část muslimů nenachází, jsou však spatřována jako nepřátelská k islámu).

Česká republika se nachází primárně v prostředí, vůči němuž směřuje džihádistický expanzionismus. Demografický vývoj a stávající trendy imigrace sice mohou částečně navýšit dosavadní počet muslimského obyvatelstva, které by si mohli džihádisté nárokovat „osvobodit“, nicméně v krátkém časové horizontu to není pravděpodobné. V rámci historického odůvodnění takového případné expanze není možné v případě ČR použít argument, že na tomto území již bylo muslimské panství, protože turecká expanze sem v historii nedosáhla. V dlouhodobém horizontu je představitelná expanze muslimských útvarů či separatistických kvazistátních komunit (městských kalifátů apod.) ze západní do střední Evropy, což by ovšem vyžadovalo výraznou islamizaci soudobé západní Evropy. Není vyloučeno ani obdobné chování dalších náboženských, národnostních či rasových diaspor (včetně dílčí kooperace s jejich zeměmi původu, např. s Čínou u čínské diaspory).

Spekulovat lze o možnosti vytvoření romských státních či kvazistátních útvarů na území středovýchodní Evropy, a to ve vazbě na soudobé občasně požadavky části romských elit na vlastní území. Takové útvary by následně mohly nárokovat další území. Není to však pravděpodobný scénář, protože Romové jsou v současné době vnitřně značně heterogenním celkem a jejich politická reprezentace (též silně roztržštěná) nepředstavila žádnou jasnou a ucelenou teritoriální koncepci romské státnosti.

ZÁVĚR

Ve střední Evropě došlo v průběhu 20. století k přesunu nejvýznamnějších forem z oblasti „tvrdé bezpečnosti“ do oblasti „měkké bezpečnosti“ a tento stav trvá doposud. Všechny ireidentismy s bezprostřední vazbou na ČR se nacházejí na vládní úrovni na nejnižším stupni Ambrosiovy stupnice ireidentismu, představené v první kapitole článku. Neakceptování údajně české anexe území je typické pouze pro marginální extremistické skupinky. S tím souvisí i nejzávažnější hrozba soudobého nestátního ireidentismu vůči ČR – jedná se o dílčí faktor politické

mobilizace části politické scény, přičemž rizikové jsou i některé reakce českých národoveckých (levicových i pravicových) extremistů spočívající v „přehnané“ obraně vůči skutečnému a hlavně domnělému iredentismu. Iredentistické nároky vznášené českými nestátními subjekty po roce 1989 lze řadit spíše do oblasti politických kuriozit než bezpečnostních rizik. Závažnější hrozby, které mohou mít silný dopad na bezpečnost ČR, se nachází v regionu středovýchodní Evropy (především maďarský iredentismus a specificky pak jeho vliv na slovensko-maďarské spory) a na Balkáně. V delší časové perspektivě by se české území mohlo stát i nárokovanou oblastí nových forem teritoriálního expanzionismu (především džihádistických aktivit) s alespoň dílčími iredentistickými prvky.

POZNÁMKY

¹ V některých pracích je iredentismus vztažen pouze k národním (nikoliv náboženským či rasovým) snahám a činnostem (Ambrosio 2001: 2), takové pojetí je však příliš úzké (např. s ohledem na náboženský iredentismus v Irsku).

² To je typické např. pro poválečný německý iredentismus vůči východním sousedům, odkud bylo německé obyvatelstvo po válce odsunuto či vyhnáno, přičemž podle německých iredentistů by se tam opět mělo vrátit.

³ Typickým příkladem je kurdský separatismus.

⁴ Např. texaský secesionismus v USA.

⁵ Např. slovenský autonomismus v období první československé republiky.

⁶ Na Slovensku jde např. o maďarské chuligány kolem klubu v Dunajské Strede.

⁷ Bude-li např. za iredentismus považována anexe Zakarpatské Ukrajiny Sovětským svazem v roce 1945.

⁸ Specificky a v relativně slabé míře se iredentismus projevil v období druhé republiky a v počátečním období Protektorátu Čechy a Morava a Slovenské republiky, kdy Slovensko usilovalo o připojení Moravského Slovácka za pomoci zdejší iredenty (Mezihorák 1997).

⁹ Specifickým dozvukem tohoto období byla mobilizace československé armády v roce 1921 v reakci na možnou snahu obnovit habsburskou monarchii po přistání Karla Habsburského v Maďarsku (Fiala 1993: 36).

¹⁰ V sudetoněmeckém prostředí je jako údajný důkaz české rozpínavosti reprintedována brožura Hanuše Kuffnera „Náš stát a světový mír“ z roku 1918, v níž jsou vznášeny české nároky na Lužici, celé Slezsko a severní oblasti soudobého Maďarska (Kuffner 1922).

¹¹ Je přitom třeba mít na paměti, že řada aktivit přisuzovaných tehdy Werwolfu mohla být spáchána kriminálními pachateli (a ne pouze německé národnosti) anebo inscenována ze strany československých bezpečnostních složek v kontextu poválečných perzekucí sudetských Němců (Staněk 1996: 138–152).

¹² U hodnocení této organizace je však třeba mít na paměti jednostrannost zdrojů o ní z prostředí československé rozvědky (Ministerstvo národní obrany 1948).

¹³ V iredentistických operacích na území ČSR lze nalézt prvky dvou různých pojetí „malých válek“ – jednak války relativně malých a slabě vyzbrojených oddílů, které se střetávají v přímém střetnutí na hlavním směru (např. obsazování německých provincií v roce 1918), jednak guerillové či partyzánské války ve smyslu totální lidové války (Townshend 2005: 207), tj. širokého zapojení obyvatelstva na určitém území do podpory guerillových oddílů útočících ze zálohy proti silnějšímu nepříteli (sudetoněmecké hnutí v roce 1938, i když v jeho případě se očekával i hlavní útok německých armád zvnějšku).

¹⁴ U některých se však objevila v tomto směru kontroverzní vyjádření, např. projekt Občanská obnova Sudet připravovaný občanským sdružením Vlastenecký poutník obsahoval pasáž: „Vstupem České republiky do Evropské unie přestane být oblast Sudet formálně pohraničním územím“ (VLASTENECKÝ POUTNÍK 2004).

¹⁵ Např. blog Náš směr (2010).

¹⁶ Mluvčí DSP Lubomír Duda později např. publikoval v revizionistickém časopise Vierteljahreshefte für freie Geschichtsforschung článek oslavující Konrada Henleina (Duda 1999).

¹⁷ Např. v jednom z hlavních komunikačních kanálů této frakce skinheads – zinu Svoboda napsal pisatel pod pseudonymem Hans v článku, který se věnoval výhledu do roku 1996: „I my v Sudetech se pohneme z místa. Nevěřím tomu, že by začalo kooperovat celé území Sudet, ale patrně se obnoví a rozšíří tradiční svazky mezi některými městy a hlavně očištění a upevnění hnutí ve vlastních městech. Chci doufat, že podstatně přibude těch, již se budou hlásit k tradici Sudet, aniž by zakrývali své češství. Hrdost na svůj národ a otčinu budiž

největší devízou“ (Hans 1995b: 13). V jiném článku v téže tiskovině Hans napsal, že odsun německého obyvatelstva přinesl území Sudet „obrovskou genetickou ztrátu rasově čistých (až na výjimky) jedinců“ a dále pokračoval: „Kolik úmlo z jejich řad vzejít významných vědců, politiků pracujících pro náš stát. Kolik hlasů proti komunistům, jež rozhodly o našem osudu na dalších padesát let! Myslím, že i přístup Německa k našemu státu by byl mnohem vstřícnější, kdyby našimi spoluobčany byly dva miliony Němců. Jsem proti novému rozdmýchávání česko-německých národnostních vášní v době, kdy pohraničí a celý sever Čech je ohrožován jinou „národností“, která se rozlézá jako škodlivý hmyz. To lze parafrázovat na sudetsko-pražské vztahy. Vzájemným dezinformováním, a dokonce lživými informacemi se nikam nedostaneme. To platí v míře stonásobně pro všechny sudeťácké patrioty. Žijeme tu, v Sudetech, Češi a Němci jako praví bílí bratři. Rozvíjíme bohatství, které nám naše otčina dává, a pomozme ji rukou společnou zbavit se parazitů. My jsme rozvoplatní obyvatele Evropy! Snad opět přijde doba, kdy jen my, bílí synové a dcery Matky země, budeme rozhodovat o osudu svém a své vlasti“ (Hans 1995a: 3).

¹⁸ Občanské sdružení Mladí národní demokraté v roce 2007 zaregistrovaly jiné osoby, než které stály za Jungen Nationaldemokraten v roce 1998.

¹⁹ Je zajímavé, že přes tento trestněprávní rozsudek zamítlo MVČR v roce 2009 registraci občanského sdružení „Sudetoněmecké krajanské sdružení v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“. Poukazovalo hlavně na nepřijatelnost cílů spočívajících ve zrušení tzv. Benešových dekretů a požadavku na odškodnění. Rovněž poukazovalo na údajné narušování jednotnosti ČR názvem sdružení (Ministerstvo vnitra 2009: 4), přestože jeho přípravný výbor v zaslaných stanovách žádné teritoriální nároky neměl (Sudetoněmecké krajanské sdružení v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2009). Proti rozhodnutí ministerstva byla podána správní žaloba. Výsledek procesu není autorovi do doby psaní tohoto textu znám.

²⁰ Čeští neonacisté často používají bílo-červenou vlajku s českým lvem uprostřed jako nový symbol využívající tradiční motivy, kterým se distancují od masarykovského a údajného „židozdnářského“ původu stávající české vlajky.

²¹ V tomto prostředí se dočasně pohyboval i Vladimír Štěpánek (byl vyloučen z Klubu českého pohraničí pro militantní názory), který v letech 1999–2003 uskutečnil několik pumových útoků, včetně dvou útoků na Kříž česko-německého smíření v Teplicích nad Metují a na pomník J. A. Tichatska tamtéž a dva útoky na hotel Duo v Praze (kde byli ubytováni němečtí turisté) a na pomník J. A. Tichatska (Mareš 2005: 99).

²² Včetně napadení účastníků pietního shromáždění česko-německého aktu smíření v Terezíně v roce 1994.

²³ Spekulacemi je opředen údajný návrh na reaktivaci prvorepublikových pohraničních opevnění z důvodu hrozícího německého útoku z počátku devadesátých let.

²⁴ Ireidentismem nejsou legitimní polské nároky územního dluhu ČR vůči Polsku vyplývající ze smlouvy z roku 1958, které se do současnosti nepodařilo dořešit (Suchánek, Jirásková a kol. 2009: 70–71).

²⁵ Ukrajinská vláda přitom vnímá rusínské zakarpatské separatistické snahy i jako provokaci Ruska, které se podle ní podporou separatistických hnutí na různých místech Ukrajiny snaží oslabit moc svého rivala. Ukrajina je naopak důležitá pro ČR jako tranzitní prostor surovin i obchodní partner, zatímco na ruské mocenské ambice je nahlíženo oficiální politikou negativně. To vysvětluje i českou neangažovanost v této věci. Rusínská reprezentace navazuje styky s ruskými a běloruskými nacionalisty (Korduban 2008).

²⁶ V roce 2010 ve svých nových stanovách požadovala marginální Národně bolševická strana Československa „jako základ zachování národní, jazykové a kulturní svébytnosti a nedotknutelnosti obnovit Československou vlast jako svobodnou federaci Čech, Moravy, Slezska a Slovenska, popřípadě dalších nám kulturně a historicky blízkých území (Lužice, Horní Slezsko, Podkarpatská Rus). Jakákoliv strukturální podoba Československa musí být určena referendem“ (Národně bolševická strana Československa 2010).

²⁷ Společné zájmy byly výrazně omezeny v období tzv. „mečiarismu“ na Slovensku v letech 1994–1998, kdy Slovenská informační služba realizovala subverzivní operace proti České republice i Maďarsku, mj. s cílem zamezit jejich integraci ČR do euroatlantických struktur či posílit nepřátelství vůči Maďarsku v Evropě (Nejzchlebová 1999).

²⁸ Je však třeba uvést i skutečnost, že část slovenské a maďarské nacionálně socialistické ultrapravice se snaží o přátelskou spolupráci na bázi moderního neonacismu, včetně organizování „koncertů přátelství“.

²⁹ Např. český politolog Ondřej Šlechta v publicistickém časopisu Reflex představil vlastní variantu eskalace konfliktu, a sice demonstrativní přelety maďarských letounů Gripen nad Komárnem v případě násilných nepokojů na jižním Slovensku (Šlechta 2010).

³⁰ Na otázce Benešových dekretů však v roce 2008 zkrachovala spolupráce Národní strany a Jobbiku. Jejich schůzka se uskutečnila v Bratislavě, což slovenské státní orgány i slovenští nacionalisté chápali jako antislovenskou „čechoslovakisticko“-maďarskou provokaci (Danilov 2008).

³¹ V této souvislosti je možné zmínit i koalici proti maďarskému iredentismu, kterou uzavřely na počátku prvního desetiletí Slovenská pospolitost, rumunská Nová pravice a srbský Obraz. Národním složením tak do jisté míry kopíruje meziválečnou mezistátní Malou dohodu (Mareš 2009: 100).

³² ICG používá pro poslední kategorii označení globální, vhodnější se však jeví expanzionistická, protože i předchozí dvě kategorie mají globální rozměr.

LITERATURA

Primární zdroje

- [1] AKTUALITY.SK (2009): Na Slovenský inštitút v Budapešti opäť zaútočili vandali. [cit. 2010-10-14]. Dostupné z WWW: <http://www.aktuality.sk/clanok/151799/mr-sr-madari-opat-utocili/>.
- [2] BENEŠ, Jaroslav (2007): Stráž obrany státu 1936–1939, Dvůr Králové nad Labem: ing. Jan Škoda-FORT print.
- [3] ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ (2010): Slovensko-maďarské vzťahy kalí stále řada sporů, [cit. 2010-10-14]. Dostupné z WWW: http://www.financinovinny.cz/tema/index_view.php?id=476639&id_seznam=29.
- [4] DANILOV, Sergej (2008): Kde sú Belousovová a Slotá? Mlčí aj Slovenská pospolitost. [cit. 2010-10-14]. Dostupné z WWW: <http://danilov.blog.sme.sk/c/157206/Kde-su-Belousovova-a-Slota-Mlci-aj-Slovenska-pospolitost.html#ixzz12LsBYweX>.
- [5] DUDA, Lubomir (1999): Konrad Henlein und die Sudetendeutsche Frage, *Vierteljahreshefte für freie Geschichtsforschung*, Jg. 3, Nr. 3, s. 296, [cit. 2010-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.vho.org/VffG/1999/3/Duda296ff.html> ISSN: 1370-7507.
- [6] DZHUGAN, V. M. / MIKULIN, V. I. (2010): Resolution of the World Congress of Subcarpathian Ruthenians, 25 September, 2010, Mukachevo, [cit. 2010-10-13]. Dostupné z WWW: <http://www.pudkarpatskarus.eu/rpr/article029.htm>.
- [7] ERMACORA, Felix (1991): Aus dem Rechtsgutachten über die sudetendeutschen Fragen. Felix Ermacora Institut. Bez ISBN, [cit. 2010-10-12]. Dostupné z WWW: http://www.ermacora-institut.at/wDeutsch/dokumente/pdf/gutachten_ermacora_1991.pdf.
- [8] HANS (1996a): Kam kráčíš? Svoboda, roč. 1, č. 2 (leden 1996), s. 2–3.
- [9] HANS (1996b): Rok 1996 a my. Svoboda, roč. 1, č. 2 (leden 1996), s. 12–13.
- [10] HEIMATFRONT. SUDETENLAND. BÖHMEN UND MÄHREN (2002): Sudety byly a opět budou německé (leták).
- [11] JUNGEN NATIONALDEMOKRATEN (1976): Einheit in Freiheit (Leták), Archiv TU Dresden, Sammlung Gerhard Plooge.
- [12] KUFFNER, Hanuš (1922): Unser Staat und der Weltfrieden. Mit fünf Landkarten. Warnsdorf: Ed. Strache (reprint).
- [13] KURJER SALON 24 (2010): Zaolzie: Prezes Kongresu Polakow czarnym ludem. [cit. 2010-10-13]. Dostupné z WWW: <http://kurjer.salon24.pl/163402,zaolzie-prezes-kongresu-polakow-czarnym-ludem>.
- [14] LIDOVÉ NOVINY (1992): *Nebezpečí nehrozí*, 4. února, s. 3.
- [15] MĚSTSKÝ SOUD V PRAZE (2003): Usnesení 7 To 157/2003 z 14. března 2003.
- [16] MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBRANY (1948), Věc: Eiserne Garde. Archiv Bezpečnostních složek, Fond 302.

- [17] MINISTERSTVO VNITRA ČR (2003): Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002. Praha: MVČR, 172s. Bez ISBN.
- [18] MINISTERSTVO VNITRA ČR (2009): Rozhodnutí Č. j. MV-58402-7/VS-2009 z 24. 8. 2009, [cit. 2010-10-13]. Dostupné z WWW: <http://www.sudetstiniemci.cz/doc/rozhodnuti.pdf>.
- [19] MOTÝL, Ivan (2010): Klaus krotí vášně. Ničení polských cedulí pokračuje. *Týden*. [cit. 2010-10-13]. Dostupné z WWW: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/klaus-kroti-vasneniceni-polskych-ceduli-pokracuje_157106.html.
- [20] NÁRODNĚ BOLŠEVICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA (2010): Ústava strany. Dostupné z WWW: <http://www.narodni-bolsevik.org>.
- [21] NÁRODNÍ ODPOR (2009): *Základní úmluva mezi českými a německými kamarády* [cit. 2010-10-13]. Dostupné z WWW: <http://odpor.org/index.php?page=clanky&kat=&clanek=952>.
- [22] NÁŠ SMĚR (2010): Impresum [cit. 2010-10-12]. Dostupné z WWW: <http://nassmer.blogspot.com/>. ISSN 1212-7817.
- [23] NEJEZCHLEBOVÁ, Lenka (1999): Slovenska tajna služba chtěla zkomplikovat vstup CR do NATO, C A R O L I N A , číslo 320, [cit. 2010-10-14]. Dostupné z WWW: <http://carolina.cuni.cz/archive-cs/Carolina-C-No-320.txt>.
- [24] NOVINKY (2008): *Maďary na Slovensku pobouřil další štvavý videoklip* [cit. 2010-10-14]. Dostupné z WWW: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/149188-madary-na-slovensku-pobouril-dalsi-stvavy-videoklip.html>.
- [25] ODDELENIE CUDZINECKEJ POLÍCIE (2006): Čp-PPZ-234-4/HCP-BA-OCP-AV 2006, Rozhodnutie o administratívnom vyhostení a určení zákazu pobytu z 16. 9. 2006.
- [26] PLUSKA (2010): Maďarských autonomistov opäť povolili [cit. 2010-10-12]. Dostupné z WWW: <http://www.pluska.sk/slovensko/spolocnost/madarskych-autonomistov-opat-povolili.html>.
- [27] PRAVDA (2010): Jobbik chce revidovať Trianon, na to potrebuje silnú armádu. [cit. 2010-10-12]. Dostupné z WWW: http://spravy.pravda.sk/jobbik-chce-revidovat-trianon-na-to-potrebuje-silnu-armadu-pan-/sk_svet.asp?c=A100322_183014_sk_svet_p12.
- [28] SEK, Alicja (2009): Lech Kaczyński a Zaolzie – co Polacy na to? [cit. 2010-10-13]. Dostupné z WWW: <http://www.zaolzie.org/index200911.htm>.
- [29] SME (2009): Slovenského veľvyslancu sa v Budapešti pokúsili vytlačiť z cesty [cit. 2010-10-14]. Dostupné z WWW: <http://www.sme.sk/c/4993611/slovenskeho-velvyslancu-sa-v-budapesti-pokusili-vytlacit-z-cesty.html#ixzz12Lws7Iz3>.
- [30] SUDETONĚMECKÉ KRAJANSKÉ SDRUŽENÍ V ČECHÁCH, NA MORAVĚ A VE SLEZSKU (2009): Stanovy [cit. 2010-10-13]. Dostupné z WWW: <http://www.sudetstiniemci.cz/doc/stanovy.pdf>.
- [31] ŠLECHTA, Ondřej (2010): Vypukne v střední Evropě válka? *Reflex*, roč. 11, č. 24, s. 22.
- [32] ÚŘAD PRO ZAHRANIČNÍ STYKY A INFORMACE (2004): K situaci v oblasti rasismu a extremismu od ledna do července r. 2004. Praha: ÚZSI.
- [33] VLÁDA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2008): *Prepis mimoriadnej tlačovej konferencie predsedu vlády SR Roberta Fica* [cit. 2010-03-17]. Dostupné z WWW: <http://www.bojprotikorupcii.vlada.gov.sk/12713/prepis-mimoriadnej-tlacovej-konferencie-predsedu-vlady-sr-roberta-fica.php>.
- [34] VLASTENECKÝ POUTNÍK (2004): Občanská obnova Sudet. [cit. 2004-03-17]. Dostupné z WWW: http://www.askiburgion.cz/obnova_s.html.

- [35] WRZOS, Bronisław (2010): *Miraze Europejskiej Demokracji*. [cit. 2010-10-13]. Dostupné z WWW: <http://www.zaolzie.org/zaolzie2010/201008/PBI201008.htm>.

Odborná literatura

- [36] AMBROSIO, Thomas (2001): *Irredentism. Ethnic Conflict and International Politics*. Westport: Praeger Publisher. 240 s. ISBN: 978-0275972608.
- [37] AUSKÝ, Stanislav A. (2007): *Dobrovolníci a druhá světová válka*. Praha: Petrklíč. 287s. ISBN: 978-80-7229-177-9.
- [38] BADZIAK, Kazimierz / MATWIJEW, Giennadij / SAMUŚ, Pawel (1997): „Powstanie“ na Zaolziu w 1938 r. Polska akcja specjalna w świetle dokumentów Oddziału II Sztabu Głównego WP. Warszawa: Adiutor. 101 s. ISBN 83-86100-21-4.
- [39] BEDNÁŘ, Petr (2001): *Moravská identita v krajní pravici po roce 1989*. Brno: Katedra politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity (bakalářská práce).
- [40] FELCMAN, Ondřej (1996): *České hranice a jejich souvislost se sudetoněmeckou otázkou*. In KURAL, Václav a kol. *Studie o sudetoněmecké otázce*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 105–119. Bez ISBN.
- [41] FIALA, Jan (1921): *Mobilizace československé armády na podzim 1921. Historie a vojenství*, roč. XLII, č. 2, pp. 36–67. ISSN: 0018-2583.
- [42] GALLAGHER, A. M. (1996): *The enduring legacy. Reflections on Versailles*. In: Dunn, Seamus / Fraser, T. G. (ed.): *Europe and Ethnicity. The First World War and contemporary ethnic conflict*. London: Routledge, pp. 197-208. ISBN: 0-415-11995-2.
- [43] INTERNATIONAL CRISIS GROUP (2005): *Understanding Islamism. Middle East/North Africa Report N°37*, [cit. 2010-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/middle-east-north-africa/north-africa/037-understanding-islamism.aspx>.
- [44] IRMANOVÁ, Eva (2005): *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. Ústí nad Labem: Albis International.
- [45] KLIMENT, Charles K. / BERNÁT, Dénés (2007): *Maďarská armáda 1919–1945*. Praha: Ares, Naše vojsko. 575 s. ISBN: 978-80-86158-50-1 a 978-80-206-898-7.
- [46] KOPEČEK, Lubomír (2003): *Coexistencia – Soužití a politická reprezentace zájmů polské menšiny*. In: MAREŠ, Miroslav (ed.): *Etnické a regionální strany v ČR po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 173–211. ISBN: 80-7325-026-8.
- [47] KORDUBAN, Pavel (2008): *Is Yushchenko's Top Aide Backing Ruthenian Separatist Movement?* *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 5, Issue 212, [cit. 2010-10-03]. Dostupné z WWW: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=34084.
- [48] KORNPROBST, Hans (2008): *Irredentism in European Politics. Argumentation, Compromise and Norms*. Cambridge: Cambridge University Press. 317 s. ISBN: 9780511575495.
- [49] KURAL, Václav (1998): *Sudetoněmecké krajanské sdružení v SRN 1989–1996*. In: KURAL, Václav a kol.: *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN. Studie o sudetoněmecké otázce. Část II*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Karolinum, s. 7–26. ISBN: 80-85864-50-9, 80-7184741-0.
- [50] KURAL, Václav – VAŠEK, František (2008): *Hitlerova odložená válka za zničení ČSR*. Praha: Academia, 235s. ISBN: 978-80-200-1657-7.

- [51] MAREŠ, Miroslav (1997): Deutsche Volksunion a volby v Hamburku v roce 1997. *Politologický časopis*, ročník IV, č. 3, s. 231–248. ISSN: 1211-3247.
- [52] MAREŠ, Miroslav (2003): *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal, Centrum
- [53] MAREŠ, Miroslav (2005): *Terorismus v ČR*. Brno: Centrum strategických studií. 476 s. ISBN: 80-903333-8-9.
- [54] MAREŠ, Miroslav (2009): The Extreme Right in Eastern Europe and Territorial Issues. *Středoevropské politické studie*, roč. 11, č. 2–3, s. 82–106, [cit. 2010-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=367>. ISSN 1212-7817.
- [55] MAREŠ, Miroslav – STRMISKA, Maxmilián (2003): Organizace etnických menšin a prosazování jejich zájmů. *Sociální studia*, roč. 5, č. 9, pp. 65–85. ISSN: 1214-813X.
- [56] MÁRKUS, György G. (2010): Ungarn nach den Wahlen – eine illiberale Demokratie. *Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte*, Jg. 67, Nr. 7-8/2010 [cit. 2010-10-03]. Dostupné z WWW: <http://schattenblick.de/infopool/politik/ausland/paost333.html>. ISSN 0015-9999.
- [57] MEZIHORÁK, František (1997): Hry o Moravu. Separatisté, iredentisté a kolaboranti 1938–1945. Praha: Mladá Fronta. 143 s. ISBN 80-204-0675-1.
- [58] MOROZOV, Stanislav V. (2009): Polsko a Československo v evropských vztazích 1933–1939. Praha: Ottovo nakladatelství. 280 s. ISBN: 978-80-7360-842-2.
- [59] PROCHÁZKA, Zdeněk a kol. (1987): Vojenské dějiny Československa, III. díl. Od roku 1918 do roku 1939. Praha: Naše vojsko. 583 s. ISBN: 28-044-87.
- [60] SANDER, Rudolf (1993): Vojensky organizovaná protistátní činnost Němců v předmnichovském Československu. *Historie a vojenství*, roč. XLII, č. 2, pp. 68–90. ISSN: 0018-2583.
- [61] STANĚK, Tomáš (1996): *Perzekuce 1945*. Praha: Institut pro středoevropskou politiku a kulturu.
- [62] STOJAROVÁ, Věra (2007): Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN: 978-80-7325-134-5.
- [63] SUCHÁNEK, Radovan. – JIRÁSKOVÁ, Věra (2009): Ústava České republiky v praxi. 15 let platnosti základního zákona. Praha: Leges.
- [64] ŠCUREK, Radomír (2009): Hrozba iredentismu v bezpečnostní historii Česka. *Sekuritologie*, roč. 9, č. 9, pp. 45–49. ISSN 1898-4509.
- [65] TOWNSHED, Charles (2007): Lidová válka. In: TOWNSHED, Charles (ed.): *Historie moderní války*. Praha: Mladá Fronta, s. 189–208. ISBN: 978-80-204-1540-0.
- [66] WATERBURY, Myra A. (2009): From Irredentism to Diaspora Politics: States and Transborder Ethnic Groups in Eastern Europe. The Centre for Global Studies at George Mason University [cit. 2010-10-05]. Dostupné z WWW: http://cgs.gmu.edu/publications/gmtpwp/gmtp_wp_6.pdf. ISSN: 1941-7594.
- [67] WITUCH, Tomasz (2001): Terytorija sporne w Europie po roku 1815. Pultusk: Wyzsza Szkola Humanistyczna w Pultusku, 360 s. ISBN: 83-88067-80-X.